

Chet tillarni o'qitish vositalari va ulardan samarali foydalanish

Jurayeva Shalolaxon Xusanboyevna
shalolajurayeva123@gmail.com
O'qituvchi
Farg'ona davlat universiteti

Annotatsiya. maqolada chet tillarni o'qitishda foydalaniladigan vositalar va ulardan samarali foydalanish usullari tahlil qilinadi. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar yordamida o'quvchilarning til o'rganish jarayonini tezlashtirish va samaradorligini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, an'anaviy va raqamli vositalarning afzalliklari solishtiriladi va amaliy tavsiyalar beriladi. Maqolada Vygotsky, Krashen, Harmer va Puren kabi olimlarning fikrlariga tayanilgan holda o'qitish jarayonida o'qitish vositalarining pedagogik ahamiyati chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Chet tillarni o'qitish, o'qitish vositalari, innovatsion texnologiyalar, samaradorlik, pedagogika, interaktiv o'qitish, mustaqil o'rganish, didaktika, motivatsiya.

Средства обучения иностранным языкам и их эффективное использование

Джураева Шалолaxon Хусанбоевна
shalolajurayeva123@gmail.com
Преподаватель
Ферганский государственный университет

Аннотация. В данной статье анализируются средства, используемые при обучении иностранным языкам, и методы их эффективного использования. Рассматриваются способы ускорения процесса изучения языка и повышения его эффективности с помощью современных технологий и инновационных подходов. Сравниваются преимущества традиционных и цифровых средств, даются практические рекомендации. В статье глубоко анализируется педагогическое значение учебных средств, опираясь на идеи таких ученых, как Вygotsкий, Крашен, Хармер и Пурен.

Ключевые слова: Обучение иностранным языкам, учебные средства, инновационные технологии, эффективность, педагогика, интерактивное обучение, самостоятельное изучение, дидактика, мотивация.

Teaching tools for foreign languages and their effective usage

Jurayeva Shalolaxon Khusanboyevna
shalolajurayeva123@gmail.com
Lecturer
Ferghana State University

Annotation. This article analyzes the tools used in foreign language teaching and effective methods of using them. It explores ways to accelerate and improve the learning process through modern technologies and innovative approaches. Furthermore, the advantages of traditional and digital tools are compared, and practical recommendations are provided. The article draws on the ideas of scholars such as Vygotsky, Krashen, Harmer, and Puren to deeply analyze the pedagogical significance of teaching tools in the learning process.

Keywords: Foreign language teaching, teaching tools, innovative technologies, effectiveness, pedagogy, interactive teaching, independent learning, didactics, motivation.

Chet tillarni o'qitish jarayonida vositalarning roli nihoyatda muhim. An'anaviy metodlar, jumladan, darsliklar, audio va video materiallar bugungi kunda raqamli texnologiyalar bilan boyitilmoqda. Interaktiv doskalar, onlayn platformalar, virtual simulyatorlar va sun'iy intellekt asosida ishlab chiqilgan dasturlar o'quvchilarning bilimini chuqurlashtirish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Lingvistik tadqiqotlarga ko'ra (Krashen, 1982; Vygotsky, 1978), til o'rganish jarayonida interaktiv muhit va vizual materiallarning qo'llanilishi o'quvchilarning tilni o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, multimediya resurslari va interfaol platformalar orqali o'quvchilar nafaqat til bilimlarini egallaydi, balki kommunikativ kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Innovatsion vositalar yordamida o'quvchilarning auditoriyada va mustaqil ravishda ishlash imkoniyatlari kengayadi (Bertocchini, 2010).

Masalan, Duolingo, Memrise, Rosetta Stone kabi ilovalar til o'rganish jarayonini o'yin elementlari orqali qiziqarli va samarali qiladi. Ushbu usullar Kellerning (1987) ARCS motivatsiya modeliga asoslanib, o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, qiziqishini oshirish, ishonch hosil qilish va natijadan mamnun bo'lish bosqichlari orqali til o'rganish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar yordamida o'qituvchilar sinf ichida va tashqarisida ham o'quv jarayonini nazorat qilish, baholash va individual yondashuvni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Masalan, Google Classroom va Microsoft Teams kabi platformalar o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida samarali aloqa o'rnatish, topshiriqlarni tezkor yuborish va ularni o'z vaqtida tekshirish imkoniyatini beradi.

Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari esa o'quvchilarga tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatini taqdim etadi (Harmer, 2021).

Misol uchun, o'quvchilar fransuz tilini o'rganayotgan bo'lsa, ular virtual Parijda sayohat qilish orqali haqiqiy hayotda duch keladigan muloqot vaziyatlarini sinab ko'rishlari mumkin.

Olimlar ta'kidlaganidek, o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasi va muvaffaqiyati bevosita ularning tilni faol qo'llash imkoniyatlariga bog'liq (Larsen, Anderson, 2020). Shu boisdan, gamifikatsiya va interfaol dars uslublari muhim o'rin tutadi. O'quvchilar jamoaviy loyihalarda ishtirok etish orqali muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi va real hayotiy vaziyatlarda tilni qo'llashga o'rganadilar.

Masalan, roliklar tayyorlash, bloglar yuritish yoki xalqaro onlayn konferensiyalarda qatnashish orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotga tatbiq etishadi. Demak o'qitish vositalari asosan ikki turga ajratiladi:

1) An'anaviy o'qitish vositalari

An'anaviy o'qitish vositalari pedagogikaning ajralmas qismi hisoblanadi. Darsliklar, lug'atlar, yozma mashqlar va audio materiallar o'quvchilarning asosiy bilimlarini shakllantirishda xizmat qiladi. Ushbu vositalar, xususan, Vygotsky (1978) fikriga ko'ra, o'quvchilarning "yaqin rivojlanish zonasi"ga mos keladi va o'qituvchining rahbarligi ostida bilimlarni mustahkamlash imkonini beradi.

Chet tillarni o'qitishda an'anaviy o'qitish vositalari hamon muhim o'rin tutadi. Bular orasida darsliklar, lug'atlar, audiovizual materiallar, kartochkalar va plakatlar kabi vositalar mavjud. Darsliklar tizimli bilim olish uchun asosiy manba hisoblanadi, ularning tuzilishi o'quvchilarni bosqichma-bosqich tilni o'rganishga olib boradi. Lug'atlar esa yangi so'z va iboralarni o'zlashtirishda muhim ko'makchi bo'lib, sinonimlar, antonimlar, izohlar va misollar orqali til boyligini oshirishga yordam beradi.

Audiovizual vositalar, masalan, ovozli yozuvlar, videodarslar va kinofilmlar o'quvchilarning eshitish va tushunish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'qitish jarayonida o'qituvchining o'rni beqiyos bo'lib, u an'anaviy vositalar yordamida o'quvchilarga o'rgatilayotgan tilning fonetik xususiyatlarini to'g'ri tushuntiradi va amaliy mashqlar orqali mustahkamlaydi.

Shuningdek, kartochkalar va plakatlarni o'quvchilarning vizual idrokini oshiradi, ayniqsa boshlang'ich bosqichda ular so'z va tasvirlarni bog'lash orqali tezroq o'zlashtirishga erishadi. Misol uchun, ingliz tilida "apple" so'zini meva tasviri bilan bog'lash eslab qolishni tezlashtiradi.

An'anaviy vositalar bilan bir qatorda, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi jonli muloqot ham muhim ahamiyatga ega. Muallimlar darsda rolli o'yinlar, savol-javoblar, hikoya tuzish kabi usullarni qo'llab, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Vygotsky (1978) fikriga ko'ra, ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali til o'rganish yanada samarali kechadi. Shuning uchun an'anaviy vositalar o'quvchilarning muloqotga kirishishiga, grammatika va so'z boyligini shakllantirishga ko'maklashadi.

Biroq, zamonaviy texnologiyalar bilan birgalikda an'anaviy vositalarni integratsiyalash, o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga xizmat qiladi.

Masalan, darslikdagi matnlarni audiolar bilan qo'llab-quvvatlash yoki kartochkalarni interaktiv platformalar bilan birlashtirish orqali o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishi oshadi.

2) Zamonaviy o'qitish vositalari

Zamonaviy texnologiyalar o'qitish jarayonini yanada samarali, jonli va interaktiv shaklga keltirdi. Ushbu vositalar o'quvchilarning barcha sezgi organlari orqali axborotni qabul qilishiga imkon berib, ularning o'quv faoliyatini faol ravishda rag'batlantiradi.

Chet tillarni o'qitishda zamonaviy o'qitish vositalari o'quv jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bular qatoriga interaktiv doskalar, raqamli platformalar, onlayn simulyatsiyalar, mobil ilovalar, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari hamda sun'iy intellekt asosidagi o'quv dasturlari kiradi (Puren, 2002).

Interaktiv doskalar – o'qituvchi va o'quvchilarga birgalikda ishlash imkoniyatini taqdim etib, matn, tasvir va videolar bilan jonli darslarni tashkil etish imkonini beradi. Misol uchun, o'quvchilar bilan birga interaktiv mashqlar bajarish, yangi so'zlarni tasvirlar orqali mustahkamlash va audio yozuvlarni tinglash orqali til tushunish qobiliyatini rivojlantirish mumkin.

Raqamli platformalar – Google Classroom, Moodle, Edmodo kabi tizimlar orqali o'quvchilarga mustaqil o'qish, topshiriqlarni bajarish, test topshirish va natijalarni tahlil qilish imkoniyatini beradi. Ushbu platformalar o'quv jarayonini soddalashtirish va samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Onlayn simulyatsiyalar va video konferensiyalar – masalan, Zoom, Microsoft Teams kabi dasturlar chet ellik suhbatdoshlar bilan jonli muloqot o'rnatish, ijtimoiy madaniyatni tushunish va real hayotdagi muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mobil ilovalar – Duolingo, Memrise, Babbel kabi ilovalar o'quvchilarga o'zlari xohlagan vaqtda, mustaqil ravishda til o'rganish imkonini beradi. Bu ilovalar o'yin shaklida tuzilgani sababli o'quvchilarni til o'rganishga yanada qiziqtiradi.

Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari (VR/AR) – o'quvchilarni haqiqiy hayotga yaqinlashtiruvchi interaktiv tajribalarni taqdim etadi. Masalan, o'quvchilar Fransiya ko'chalarida sayr qilayotgandek his qilib, fransuz tilidagi muloqotga kirishishlari mumkin. Bu esa tilni tezroq o'zlashtirish va madaniy kontekstni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Sun'iy intellekt (AI) – AI texnologiyalar asosidagi dasturlar har bir o'quvchining individual qobiliyatiga moslashib, o'quv jarayonini shaxsiylashtiradi. Masalan, Grammarly, ChatGPT, Elsa Speak kabi dasturlar yozish, talaffuz va grammatikani o'rgatishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy o'qitish vositalari an'anaviy metodlar bilan integratsiyalashganda yanada samarali natijalarga olib keladi. Masalan, darslikda o'tilgan mavzuni virtual reallik orqali mustahkamlash yoki onlayn platformada o'quvchilar bilan birgalikda loyiha bajarish til o'rganish jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi.

• **Multimediali darsliklar** – matn, audio, video va animatsiyalar kombinatsiyasi o'quv jarayonini jonlantiradi.

• **Onlayn platformalar va ilovalar** – Duolingo, Memrise, Babbel kabi dasturlar individual yondashuv va moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

- **Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari** – o‘quvchilarga haqiqiy til muhiti ta’sirini yaratib, tilni amaliy qo‘llash imkoniyatini beradi.

- **Interaktiv doskalar va proyektorlar** – guruhli ishlarni rag‘batlantiradi, o‘quvchilar orasida muloqotni kuchaytiradi.

An’anaviy va zamonaviy vositalarning integratsiyasi

Zamonaviy texnologiyalar bilan bir qatorda, an’anaviy o‘qitish vositalarini ham inobatga olish lozim. O‘qitish jarayonida darsliklar, audio materiallar va video darsliklar hali ham muhim rol o‘ynaydi. Ushbu vositalarni raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish esa yanada samarali natija beradi. Masalan, darslikdagi matnlar asosida interfaol topshiriqlar yaratish o‘quvchilarning o‘zlashtirish jarayonini kuchaytiradi.

Onlayn platformalar va ilovalar

Onlayn platformalar zamonaviy chet tili o‘qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda. Duolingo, Memrise, va Babbel kabi dasturlar o‘quvchilarga o‘zlari istagan vaqtda, istalgan joyda mustaqil o‘rganish imkoniyatini beradi. Bu platformalar o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasiga mos ravishda topshiriqlarni taklif qiladi, ularning bilimlarini doimiy ravishda sinab boradi va natijalar asosida yangi materiallarni tavsiya qiladi. Bundan tashqari, bunday ilovalar gamifikatsiya elementlarini o‘z ichiga oladi – ya’ni o‘quvchilar o‘yin orqali til o‘rganadi, bu esa ularning motivatsiyasini oshiradi.

Misol uchun, Duolingo foydalanuvchilarga so‘z boyligini oshirish, talaffuzini yaxshilash va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun turli topshiriqlar beradi. Memrise esa eslab qolish jarayonini tezlashtirish uchun tasvirlar va assotsiatsiyalardan foydalanadi. Babbel platformasi esa dialog asosida darslar tashkil qilib, o‘quvchilarga real hayotiy vaziyatlarda tilni qo‘llash imkoniyatini beradi.

Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari

Virtual reallik (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari o‘quvchilarga haqiqiy til muhiti ta’sirini yaratib, tilni amaliy qo‘llash imkoniyatini beradi. O‘quvchilar fransuz tilini o‘rganayotganda, virtual Parij ko‘chalarida sayr qilayotgandek his qilishlari va real vaziyatlarda muloqotga kirishishlari mumkin. Bunday yondashuv nafaqat til bilimlarini mustahkamlashga, balki madaniy tafakkurni rivojlantirishga ham yordam beradi. Shuningdek, AR texnologiyalari orqali o‘quvchilar darslikdagi matnlarni jonlantirilgan vizual materiallar bilan uyg‘unlashtirib, yanada chuqurroq tushunishga erishadilar.

Misol tariqasida, Google Expeditions ilovasi orqali o‘quvchilar virtual sayohatlar qilishi va turli mamlakatlar madaniyati bilan tanishishi mumkin. Shu bilan birga, Mondly VR dasturi esa foydalanuvchilarni real hayotiy vaziyatlarga olib kiradi, masalan, restoranda ovqat buyurtirish yoki do‘konda xarid qilish jarayonida tilni qo‘llash imkonini beradi.

Interaktiv doskalar va proyektorlar

Interaktiv doskalar va proyektorlar guruhli ishlarni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular nafaqat matn va tasvirlarni ko‘rsatish, balki o‘quvchilar bilan birga ishlash imkoniyatini ham beradi. Misol uchun, o‘quvchilar birgalikda matn tahlili qilishi, yangi so‘zlarni tasvirlar bilan bog‘lashlari va jonli topshiriqlarni bajara olishlari mumkin. O‘qituvchi esa real vaqt rejimida jarayonni boshqaradi, savollarga javob beradi va o‘quvchilar faoliyatini baholaydi. Bunday yondashuv orqali dars jarayoni yanada jonli, qiziqarli va samarali bo‘ladi.

SmartBoard kabi interaktiv doskalar orqali o‘quvchilar o‘yinlar, viktorinalar va grafik tahlillar orqali dars jarayonida faol ishtirok etadi. Bunday texnologiyalar ayniqsa jamoaviy mashg‘ulotlar uchun foydali bo‘lib, o‘quvchilarda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Misol uchun, ingliz tili darsida jamoaviy viktorina o‘tkazish orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini sinashadi va bir-biridan o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Xulosa qilib aytganda, chet tillarni o‘qitishda zamonaviy vositalar va texnologiyalar o‘quv jarayonini samarali tashkil etishda muhim rol o‘ynaydi. Innovatsion yondashuvlar, jumladan, interaktiv va gamifikatsiya usullari, o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va

ularning bilimini mustahkamlashga yordam beradi. Kelajakda o'qitish jarayonini yanada takomillashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- O'qituvchilar uchun doimiy ravishda raqamli pedagogika bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

- Virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalarini yanada kengroq joriy etish;
- Individual yondashuv va moslashtirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish;
- Multimediya resurslari va o'yin elementlaridan yanada samarali foydalanish;
- Talabalarni mustaqil o'rganishga undovchi interaktiv platformalarni rivojlantirish;
- Til o'rganish jarayoniga sun'iy intellekt yordamida shaxsiylashtirilgan o'quv yo'nalishlarini joriy qilish;

- Xalqaro hamkorlik va tajriba almashish dasturlarini kengaytirish orqali o'qituvchilarning kompetensiyasini oshirish;

- Til o'rganuvchilarni real hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirish uchun rol o'yinlari va simulyatsiyalarni kengroq tatbiq etish;

- Talabalarni ijodiy fikrlash va muomala ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar bilan rag'batlantirish.

Ushbu takliflar orqali chet tilini o'rganish jarayoni nafaqat samarali, balki yanada motivatsiyaga boy, interaktiv va amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Natijada o'quvchilar chet tillarni chuqur o'zlashtirish va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladi. Shuningdek, bu yondashuv o'qituvchilarni doimiy ravishda o'z ustida ishlashga undaydi va ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Adabiyorlar ro'yxati:

1. Bertocchini, P., & Costanzo, E. (2010). *Méthodologie de l'enseignement des langues*. Hachette.
2. Brown, H.D. (2020). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. Pearson.
3. Harmer, J. (2021). *The Practice of English Language Teaching*. Longman.
4. Kamariddinovna, M.E. (2024). Globallashtirish sharoitida raqamli texnologiyalar asosida ingliz tilini o'qitish ahamiyati. *Hamkor konferensiyalar*, 1(7), 195-198.
5. Krashen, S. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon.
6. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2020). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press.
7. Moydinova, E. (2021). The Role of Modern English Teaching Technologies in the Age of Digitalization. *Scienceweb academic papers collection*.
8. Moydinova, E. (2025). Talabalarni ta'lim veb-resurslari asosida o'qitishning mohiyati. *Лингвоспектр*, 1(1), 297-302.
9. Puren, C. (2002). *Didactique des langues-cultures : Du prisme au paradigme*. CLE International.
10. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.